

**ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ КІБЕРНАСИЛЬСТВА
ЩОДО ЖІНОК ТА ДІВЧАТ
(ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ)**

З розвитком технологій розширюється і сфера злочинності та насилля в інтернет-просторі. Кібернасильство являє собою відносно нове явище і є актом агресії та актом жорстокості он-лайн. Кібернасильство як феномен має спільні риси з невіртуальним насильством та став предметом вивчення таких науковців як Р. Ковальський, С. Лімбер, Н. Дейнека, Є. Кулік та ін., крім того була сформована небагаточисельна юридична практика Європейського суду з прав людини щодо розгляду справ щодо кібернасильства відносно таких вразливих категорій осіб як жінки та дівчатка.

У звіту Робочої групи Комісії ООН з широкосмугового зв'язку для цифрового розвитку від 2015 року, термін «кібер» використовується для розуміння різних способів, за допомогою яких Інтернет погіршує, підсилює або поширює зловживання. Повний спектр поведінки варіюється від домагань в мережі до бажання заподіяти фізичну шкоду, включаючи сексуальне насильство, вбивство і самогубство. Кібернасильство приймає безліч форм, а типи поведінки, які спостерігаються в кібернасиллі з моменту його виникнення, швидко еволюціонують – і, якщо їх не контролювати, будуть продовжувати еволюціонувати – точно так само, як поширилися цифрові і віртуальні платформи та інструменти [1, с. 21].

Було визначено шість категорій форм кібернасилля щодо до жінок: хакерство, видача себе за іншу особу, відстеження, домагання/спамінг, вербування та шкідливе поширення. Вторгнення визначається як «використання технологій для отримання незаконного або несанкціонованого доступу до систем або ресурсів з метою отримання особистої інформації, її модифікації або образи жертви і приймає форму, наприклад, зламування паролів і контролю функціональності комп'ютера» [1, с. 22]. Під спостереженням розуміють використання технологій з метою спостереження за діями та поведінкою жертви в режимі реального часу або в хронологічному порядку (наприклад, за допомогою GPS або моніторингу натисканням

клавіш для відтворення дій жертви на комп'ютері). Кібернагляд (кібернетичне стеження) – це онлайн спостереження. Воно включає в себе серію повторюваних видів поведінки, таких як переслідування, домагання і погрози, та породжує страх у жертви [3, с. 9].

Робоча група Ради Європи з проблем мережевих домагань та інших форм мережевого насильства, зокрема щодо жінок, у дослідженні 2018 року уточнила, що кібернасилля заподіює або може заподіяти фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди та страждань [1, с. 6]. У дослідженні також говориться, що деякі форми кіберзлочинності, такі як незаконний доступ до інтимних особистих даних або знищення даних, можуть розглядатися як акти кібернетичного насильства.

Зокрема міститься перелік дій, які відносяться до кібернасилля щодо жінок: порушення недоторканності приватного життя, злочини на підґрунті ненависті, пов'язані з інформаційно-комунікативними технологіями, кібершахрайство, прямі комп'ютерні загрози фізичного насильства, комп'ютерні злочини (кіберзлочини), сексуальна експлуатація і сексуальні наруги над дітьми в інтернеті. Порушення конфіденційності, пов'язані з використанням комп'ютерів, включають в себе вторгнення в комп'ютер, а також отримання, обмін та маніпулювання даними та зображеннями, в тому числі інтимними даними. Також йдеться про дослідження, які вказують на те, що кіберсталкінг інтимних партнерів часто відбувається в контексті подружнього насильства і являє собою одну з форм примусового контролю.

Європейський інститут гендерної рівності опублікував доповідь про кібернасилля щодо жінок і дівчаток в 2017 році. Згідно з доповіддю, хоча статистичні дані все ще відсутні, існуючі дослідження свідчать про те, що жінки більшою мірою, ніж чоловіки, стають жертвами деяких форм кібернасилля [4, с. 1]. Зазначається, що поліція часто проводить помилкову відмінність між кібернетичним насильством щодо жінок і дівчаток в мережі і поза нею, розглядаючи практику, з якою стикаються жертви, як «інцидент», а не як систематичну поведінку. Звіт також містить наступні уривки:

«Кібернасилля щодо жінок і дівчаток приймає різні форми, включаючи переслідування в Інтернеті, небажану порнографію (або «порнографічну помсту»), образи і домагання за ознакою

статі, ганьба повій, незатребувану порнографію, «сексорт», згвалтування і погрози вбивством, токсикоманію та торгівлю людьми, здійснювану за допомогою електронних засобів» [4, с. 2]. Визначено, що переслідування онлайн – це переслідування за допомогою електронної пошти, текстових (або онлайн) повідомлень або Інтернету, що складається з повторюваних інцидентів, які можуть бути або не бути нешкідливими в індивідуальному порядку, але при їх накопиченні можуть привести до того, що жертва відчує себе невпевнено, пригнічена, налякана або стривожена.

Як і в разі насильства над сексуальним партнером, скоєного поза мережею, кібернасилля по відношенню до жінок може приймати різні форми: сексуальні, психологічні і, все частіше, економічні, при цьому інформація, поширювана в мережі, ставить під загрозу поточне працевлаштування жертви або ефективність пошуку роботи в майбутньому. Крім того, часто така інформація стає предметом продажу, який відбувається з метою подальшого здійснення шантажу, морального тиску на жертву, наслідки чого також не варто недооцінювати.

Надважливим є звернення до досвіду розгляду ЄСПЛ справ щодо кібернасилля щодо жінок та дівчат. Європейський суд з прав людини 11 лютого 2020 року вперше розглянув явище кібербулінгу як форми насильства над жінками, покликаючись на статті 3 (заборона тортур) та 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у справі «Бутуруга проти Румунії», де громадянка Румунії звернулася до Суду з позовом, в якому скаржилась на насильницьку поведінку чоловіка [2]. Тому зараз виникла проблема у нормативному закріпленні явища кібернасилля, визначення його ознак та відповідальності за порушення.

Рішення ЄСПЛ у справі «Володіна проти Росії» № 41261/17 було проведено розслідування щодо домашнього насильства проти жінки. У цьому рішенні зазначалося трактування, посилаючись на Стамбульську конвенцію, «насилля щодо жінок» як «усі акти фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, які відбуваються в колі сім'ї, в побуті чи між колишніми або нинішніми подружжям, партнерами, незалежно від того, проживає чи не проживає особа, що їх вчиняє, в тому ж місці, що і жертва» [6]. Зокрема, судді Пінто де Альбукерке та Седрігес у своїх особливих думках звернули увагу

на різницю між поняттями «катування», «нелюдське поводження» та «поводження, яке принижує гідність», що полягає в ефективності діяння. Це єдине положення Конвенції, що встановлює класифікацію в залежності від ступеня тяжкості порушення. Також у рішенні звернули увагу на проблему щодо захисту жінок у законодавстві Росії, в якому «домашнє насильство» не закріплено навіть, як форма насилля. Крім того, Спецдоповідач ООН занепокоєний низькими показниками у зверненнях жінок та дівчат у правоохоронні органи щодо домашнього насилля, та зазначає, що проблема заключається в тому, що працівники правоохоронних органів банально не приймають заяви такого роду, намагаючись вирішити справу шляхом примирення сторін [7]. Саме на це рішення було посилення у справі української громадянки «Левчук проти України № 17496/19».

Звертаючись до справи «Бутуруга проти Румунії», суд посилався на статті, як національного, так і міжнародного права, щодо порушення таємниці листування, незаконного доступу до комп'ютерної системи й переслідування, та статті 3 та 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, проте ніде терміну «кібернасилля» не було визначено.

Підсумовуючи все вищесказане, варто сказати, що кібербулінг уже визнається ЄСПЛ як форма насилля, комісії ООН та ЄС працюють над розширенням розуміння цього явища з метою розширення сфери прав людини. Проблема є те, що положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, та і інших важливих документів міжнародного права прав людини, є дещо застарілими, тому потребують змін відповідно до часу та розширень тлумачень для подальшого уникнення порушень прав та свобод людини у сфері кібернасилля, правового регулювання та визначення санкцій за їх порушення.

Джерела:

1. The UN Broadband Commission for Digital Development Working Group on Broadband and Gender. Cyber Violence Against Women and Girls. The UN Broadband Commission for Digital Development Working Group on Broadband and Gender. 2015. URL: <https://en.unesco.org/sites/default/files/genderreport2015final.pdf>.
2. AFFAIRE BUTURUGĂ c. ROUMANIE. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ES057462>.

3. Cybercrime Convention Committee (T-CY). Working Group on cyberbullying and other forms of online violence, especially against women and children. Mapping study on cyberviolence. Cybercrime Convention Committee (T-CY) Working Group on cyberbullying and other forms of online violence, especially against women and children. 2018. URL: <https://rm.coe.int/t-cy-2017-10-cbg-study-provisional/16808c4914>.
4. European Institute for Gender Equality (EIGE). *Cyber violence against women and girls*. 2017. URL: <https://eige.europa.eu/publications/cyber-violence-against-women-and-girls>.
5. Violence against women: an EU-wide survey. 2015. URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf.
6. Council of Europe Treaty Series. Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. *Council of Europe Treaty Series*. 2011. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>.
7. Володина против России (перевод постановления) URL: <https://www.srji.org/resources/search/volodina-protiv-rossii-perevod-postanovleniya/>.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Гриб А. М.